

HET STELSEL VAN WAARDERING EN WINSTBEPALING TOEGEPAST DOOR DE AKZO-GROEP

X

door Drs. K. P. G. Wilschut

1 Inleiding

De Akzo-groep werd in 1969 gevormd door het samengaan van Algemene Kunstzijde Unie N.V. (AKU) en Koninklijke Zout Organon N.V. (KZO).

Vanzelfsprekend was het noodzakelijk om voor de nieuw gevormde groep tot uniforme grondslagen voor de waardering en de winstbepaling te komen. Een beslissing hierover was nodig, omdat er belangrijke verschillen waren tussen de door AKU en KZO toegepaste grondslagen.

Besloten werd voor het opmaken van de jaarstukken uit te gaan van waardering en winstbepaling op basis van historische kosten. Bij het bepalen van de winst werden echter de op historische kosten gebaseerde afschrijvingen aangevuld tot afschrijvingen gebaseerd op vervangingswaarde. De in verband hiermede benodigde aanvullende afschrijvingen werden niet, zoals de op historische kosten gebaseerde afschrijvingen, ten laste van het bedrijfsresultaat gebracht, doch evenals de buitengewone baten en lasten afzonderlijk op de groepswinst in mindering gebracht (zie bijlage 1). In de balans werden de duurzame produktiemiddelen op historische kosten gewaardeerd.

In 1973 werd besloten de aanvullende afschrijvingen in het vervolg achterwege te laten. De winstbepaling werd dus geheel gebaseerd op historische kosten. Tegelijkertijd werd echter besloten, de winstverdeling in twee etappen te doen plaatsvinden. Allereerst vindt een aan het bestuur voorbehouden reservering plaats, teneinde de gevolgen van de prijsstijgingen van activa te kunnen opvangen. Daarna resteert de winst die aan de aandeelhouders ter verdeling wordt aangeboden, met een daaraan verbonden voorstel een gedeelte van deze resterende winst in het bedrijf te houden en het restant te bestemmen voor dividenduitkering.

2 De motivering van het Akzo-standpunt in 1969

De keuze van historische kosten als grondslag voor balanswaardering en winstbepaling werd ingegeven door de wens in de pas te lopen met de internationale verslagleggingspraktijk. Akzo is een multinationale groep, waarvan de activiteiten zich voor 2/3 buiten Nederland afspelen. Voor de financiering is de groep aangewezen op de kapitaalmarkt van een veelheid van landen. Dit vereist een ruime berichtgeving in het buitenland en vergelijkbaarheid van de verslaglegging met die van soortgelijke buitenlandse ondernemingen.

Voorts betekende de overgang naar waardering en winstbepaling op basis van historische kosten een belangrijke administratieve vereenvoudiging.

Met betrekking tot voorraden hanteerden AKU en KZO vóór 1969 beide de vervangingswaarde. Bij de overgang naar historische kosten in 1969 werd door de overgrote meerderheid van de bij Akzo aangesloten bedrijven gekozen voor het Fifo-stelsel (first in first out). Tengevolge van dit laatste veranderde er betrekkelijk weinig in de balanswaardering van de voorraden,

doch voor de bepaling van het resultaat bracht de verandering met zich, dat voordelige prijsverschillen in het vervolg in het resultaat zouden worden begrepen. Door de feitelijke prijsontwikkeling zijn echter in de jaren 1969 t/m 1972 dergelijke voordelige prijsverschillen, voor de groep als totaliteit, niet opgetreden.

Met betrekking tot de duurzame activa paste slechts één van de twee voorgangers van Akzo, nl. KZO, waardering tegen vervangingswaarde toe, waarbij de historische kosten van de vaste activa met behulp van prijsindexcijfers voor bouwkosten van gebouwen en machines tot vervangingswaarden werden herleid. Tegen de aldus berekende vervangingswaarden werden de vaste activa door KZO in de balans vermeld. De ten laste van het resultaat gebrachte afschrijvingen werden eveneens op deze vervangingswaarde gebaseerd, zodat jaarlijks werd afgeschreven het bedrag dat nodig was om de verbruikte prestaties van de vaste activa tegen de actuele prijzen te kunnen vervangen. Het was met het oog op vorengenoemde vervanging niet nodig om de cumulatieve afschrijvingen uit vorige jaren ten laste van het resultaat tot de vervangingswaarde van het desbetreffende jaar op te hogen, omdat de opbouw van het complex vaste activa zowel naar tijdstip van aanschaf als naar levensduur voldoende gespreid was, zodat de jaarlijkse afschrijvingen en jaarlijkse vervangingen elkaar ongeveer in evenwicht hielden.

Zoals reeds vermeld besloot Akzo, na de fusie in 1969 van AKU en KZO, de vaste activa in de balans te waarderen tegen historische kosten. De met indexcijfers gecorrigeerde historische kosten bleken nl. in de praktijk niet overeen te komen met de in feite geldende vervangingswaarde van de vaste activa. Dit verschijnsel werd veroorzaakt door technologische vernieuwingen en schaalvergroting, die een productiviteitsstijging met zich brachten, waaruit een verlaging van de kosten van de met de vaste activa verkregen prestaties voortvloeide.

Het zou wel mogelijk zijn geweest naar beste inzicht met deze factoren bij de waardering rekening te houden, doch de indruk overheerste, dat dan zodanige onzekere en subjectieve elementen in de waardering zouden worden opgenomen, dat zulks niet raadzaam moest worden geacht.

Aangaande de afschrijvingen werd echter besloten deze jaarlijks via aanvullende afschrijvingen op actuele waardebasis te brengen. Mede in het kader van de te voeren dividendpolitiek wenste men te voorkomen dat in de nettowinst bestanddelen zouden zijn begrepen, die niet voor uitkering in aanmerking zouden mogen worden genomen. Daarbij werd aanvaard dat door toepassing van deze aanvullende afschrijvingen de nettowinst niet zondermeer vergelijkbaar werd met die van vergelijkbare buitenlandse ondernemingen.

De wijze van berekening van de aanvullende afschrijvingen was als volgt. Uitgangspunt vormden de met behulp van indexcijfers gecorrigeerde historische kosten van de vaste activa. Op de aldus berekende aanvullende afschrijvingen werd een aftrek toegepast in verband met de daling van de kosten per prestatie-eenheid wegens vorengenoemde productiviteitsstijging. Uit berekeningen bleek dat deze productiviteitsstijging op circa 3% per jaar kon worden gesteld. Aangezien het prijsstijgingspercentage in de jaren 1969-1972 circa 6% per jaar bedroeg kon de aanvullende afschrijving tengevolge van tech-

nologische veranderingen en schaalvergroting met 50% worden verminderd.

Er werd vervolgens een tweede aftrek op de aanvullende afschrijvingen toegepast, verband houdend met het in Nederland en de meeste andere landen niet fiscaal aftrekbaar zijn van de aanvullende afschrijvingen. Zouden nl. de vaste activa recentelijk zijn aangeschaft, dan zou de afschrijving op basis van vervangingswaarde wel fiscaal aftrekbaar zijn. Derhalve vereiste het weergeven van de resultaten op actuele basis een tweede aftrek ten bedrage van het percentage van de winstbelasting, hetgeen neerkwam op 50% van het na de eerdergenoemde aftrek resterende bedrag.

Van het zuiver op indexcijfers gebaseerde bedrag voor aanvullende afschrijvingen werd dus uiteindelijk slechts éévierde gedeelte als last in de resultatenrekening opgenomen.

Weliswaar bevatte ook de berekening van de aanvullende afschrijvingen onzekere elementen, doch voor de berekening van de nettowinst werd dit minder bezwaarlijk geoordeeld dan voor de opstelling van de balans, waarin een eventuele misschatting veel zwaarder zou hebben doorgewerkt.

3 De motivering van het Akzo-standpunt in 1973

Met ingang van 1973 besloot Akzo het toepassen van aanvullende afschrijvingen in de resultatenrekening te beëindigen. De inflatie toonde een duidelijke acceleratie, waardoor de aanvullende afschrijvingen sneller gingen stijgen dan de afschrijvingen zelf. Bedroegen de aanvullende afschrijvingen in 1969 5% van de afschrijving op basis van historische kosten, in 1972 was dat reeds opgelopen tot 6,6%. Op deze wijze zou Akzo met betrekking tot de gepresenteerde netto resultaten steeds verder gaan afwijken van de internationale verslagleggingspraktijk, waarmee de aandeelhouders een slechte dienst zou worden bewezen. De financiële pers gaat er nl. in het algemeen niet toe over bij het vergelijken van de behaalde winsten van vennootschappen het effect van het al of niet toepassen van vervangingswaarde te elimineren, met als argument dat het publiek zich baseert op de winst, die de onderneming uiteindelijk zelf publiceert. Door deze winst wordt in eerste instantie het koersverloop beïnvloed.

Op grond van het vorenstaande wordt door Akzo thans niet alleen de balans doch tevens het resultaat op basis van historische kosten gepresenteerd (zie bijlage 2). Niettemin wordt het nodig geoordeeld in verband met de voortgaande prijsstijgingen de voor vervanging van duurzame produktiemiddelen en voorraden benodigde middelen binnen het bedrijf te houden. Dit wordt thans echter niet meer bereikt via de winstbepaling doch via de winstverdeling. Dit laatste is mogelijk op grond van de statuten van Akzo die aan het bestuur de bevoegdheid geven een deel van de winst te reserveren, als dit nodig wordt geoordeeld. Op de nettowinst wordt thans eerst een bedrag (in 1973 f 50 mln op een totale nettowinst van f 291 mln) in mindering gebracht, dat nodig wordt geacht om tegemoet te komen aan het effect van prijsstijging van activa. Daarna resteert de statutaire winst ter verdeling, waarvan een gedeelte aan de aandeelhouders wordt uitgekeerd (in 1973 44%) en het restant in het bedrijf wordt gehouden (zie bijlage 3).

4 Besluit

Zoals gezien gebruikt Akzo in de externe verslaglegging thans de historische kosten als grondslag voor de waardering en de winstbepaling met als motiveering de vergelijkbaarheid van de financiële verslaggeving met die van in het buitenland gevestigde ondernemingen. Daarnaast wordt echter in de winstverdeling afzonderlijk getoond het deel van de nettowinst dat wegens prijsstijging van activa gereserveerd *moet* worden.

Akzo acht het wenselijk ook aanvullende informatie te verstrekken over de actuele waarde van het vermogen. Het is van belang het verschil te kennen tussen de actuele waarde en de boekwaarde op basis van historische kosten van de activa, omdat genoemd verschil bij gelijkblijvende of stijgende prijzen in de komende jaren als winst naar voren komt.

Aangaande de voorraden is hierbij van een verschil nauwelijks sprake, omdat, zoals reeds opgemerkt, door Akzo hoofdzakelijk het Fifo-stelsel wordt toegepast. Met betrekking tot de duurzame produktiemiddelen wordt door Akzo thans de verzekerde waarde van deze activa vermeld. De verzekerde waarde is echter ter bepaling van eerdergenoemd verschil minder goed bruikbaar omdat deze waarde in het algemeen de herbouwwaarde weergeeft, waarin geen rekening wordt gehouden met de effecten van schaalvergroting en technologische vernieuwingen. Ook de door de waardestijging ontstane latente belastingclaim komt niet tot uitdrukking. Met laatstgenoemde factoren zal bij het bepalen van de actuele waarde van het eigen vermogen rekening moeten worden gehouden.

In het Akzo-jaarverslag 1974 (pag. 25) wordt een benadering gegeven van de invloed van de prijsstijgingen op de vermogensstructuur per einde 1974 alsmede op het bedrijfsresultaat en de nettowinst 1974.

Tot slot nog een enkel woord over de vraagstukken samenhangend met de herleiding van vreemde valuta in Nederlandse gulden. De werkwijze van Akzo hierbij is, dat koersverschillen ten gunste of ten laste van het bedrijfsresultaat komen, met uitzondering van koersverschillen welke ontstaan door omrekening in gulden tegen gewijzigde koersen van het eigen vermogen van ondernemingen buiten Nederland. De laatstgenoemde koersverschillen worden rechtstreeks aan de reserves van Akzo toegevoegd c.q. daarvan afgeboekt. Hierbij dient te worden bedacht, dat bij Akzo zich slechts één derde van de activiteiten binnen het moederland afspelen. Er is in het algemeen geen verband tussen de economische ontwikkeling van de buiten Nederland opererende ondernemingen en de koersontwikkeling van de lokale valuta ten opzichte van de Nederlandse gulden. Daalt b.v. de US\$ ten opzichte van de Nederlandse gulden in waarde door een revaluatie van de gulden, dan beïnvloedt dit niet of nauwelijks de financiële positie van de Amerikaanse Akzo-ondernemingen. De daling van de guldenwaarde van het eigen vermogen van de Amerikaanse ondernemingen vormt geen kosten voor de Amerikaanse ondernemingen, noch voor de andere ondernemingen van Akzo. Op grond hiervan wordt de daling of stijging in de guldenwaarde van het eigen vermogen van buitenlandse ondernemingen rechtstreeks in het groepsvermogen gemuteerd en buiten de groepsresultaten gehouden. Daardoor wordt bereikt dat de nettowinst van de groep in principe gelijk is aan de optelsom van de nettowinsten van de bij de groep aangesloten ondernemingen.

Geconsolideerd resultatenoverzicht van de Akzo Groep

in f 1.000	1972	1971
omzet	8.234.809	8.056.258
bedrijfskosten		
salarissen, lonen en sociale lasten	2.478.166	2.354.348
afschrijvingen	526.945	526.448
overige kosten	<u>4.644.546</u>	<u>4.534.084</u>
	<u>7.649.657</u>	<u>7.414.880</u>
bedrijfsresultaat	585.152	641.378
interest	<u>172.110</u>	<u>164.688</u>
	413.042	476.690
belastingen op bedrijfsresultaat en interest	<u>180.952</u>	<u>238.438</u>
	232.090	238.252
aandeel in resultaat deelnemingen	<u>28.709</u>	<u>22.922</u>
groepswinst vóór buitengewone baten en lasten en aanvullende afschrijvingen	260.799	261.174
buitengewone baten en lasten	7.560	3.610
aanvullende afschrijvingen	<u>35.058</u>	<u>28.755</u>
	<u>27.498</u>	<u>25.145</u>
groepswinst	233.301	236.029
waarvan aandeel van derden	45.473	51.600
nettowinst van Akzo N.V.	187.828	184.429

Geconsolideerd resultatenoverzicht van de Akzo Groep

in f 1.000	1973	1972*
omzet	9.418.272	8.234.809
bedrijfskosten		
salarissen, lonen en sociale lasten	2.763.581	2.478.166
afschrijvingen	540.384	526.945
overige kosten	<u>5.350.479</u>	<u>4.644.546</u>
	<u>8.654.444</u>	<u>7.649.657</u>
bedrijfsresultaat	763.828	585.152
interest	<u>147.012</u>	<u>172.110</u>
	616.816	413.042
belastingen op bedrijfsresultaat en interest	<u>282.277</u>	<u>180.952</u>
	334.539	232.090
aandeel in resultaat deelnemingen	<u>41.632</u>	<u>28.709</u>
groepswinst vóór buitengewone baten en lasten	376.171	260.799
buitengewone baten en lasten	<u>(3.113)</u>	<u>7.560</u>
groepswinst	373.058	268.359
waarvan aandeel van derden	81.564	51.412
nettowinst van Akzo N.V.	291.494	216.947

* Voor vergelijkingsdoeleinden aangepast in verband met het vervallen van aanvullende afschrijvingen.

Bijlage 3

Winst- en verliesrekening en winstverdeling van Akzo N.V.

in f	1973
nettowinst	291.494.000
reservering, krachtens artikel 38, lid 2, der statuten, nodig geoordeeld om tegemoet te komen aan het effect van prijsstijging van activa	<u>50.000.000</u>
statutaire winst ter verdeling	241.494.000
met inachtneming van artikel 42 der statuten wordt voorgesteld aan dit bedrag de volgende bestemming te geven:	
uit te keren:	
op prioriteits aandelen: f 60 per aandeel van nom. f 1.000	2.880
op cum. pref. aandelen: f 60 per aandeel van nom. f 1.000	69.150
aan de gezamenlijke commissarissen	480.000
op gewone aandelen: f 3,80 per aandeel van nom. f 20	<u>106.214.955</u>
	106.766.985
in bedrijf te houden	<u>134.727.015</u>
	241.494.000